

राज्यातील शाळांमध्ये टप्याटप्याने
एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तके
उपलब्ध करून देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
शासन निर्णय क्रमांक:- संकिर्ण २०२२/प्र.क्र. ३१/एसडी - ६
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक:- २३ जून, २०२२.

वाचा :-

- १) शासन निर्णय क्र.सुप्राअ - २००४/(०८/०४)/प्राशि - ५ दिनांक १०.०२.२००४
- २) शासन निर्णय क्र.सुप्राअ - २००६/(१३६/०६)/प्राशि - ५ दिनांक २२.११.२००७
- ३) शासन निर्णय क्र.पीआरई - १७१३/(८६/१३) प्राशि - ५ दिनांक १९.०६.२०१३
- ४) शासन निर्णय क्र. संकिर्ण २०२०/प्रक्र-१४३/एसडी - ६ दिनांक ०५.०३.२०२१

प्रस्तावना :-

प्राथमिक शिक्षण हा विद्यार्थ्यांच्या जीवनातील महत्वाचा पाया आहे. लहान वयात मुले अनेक भाषा आत्मसात करण्यासाठी तयार असतात. मुलांचे भावविश्व समोर ठेवून त्यांना प्राथमिक शाळेपासून इंग्रजी शब्दाची ओळख व्हावी त्याचप्रमाणे शालेय विद्यार्थ्यांच्या दप्तराचे ओझे कमी व्हावे. यासाठी शासनामार्फत शालेय स्तरावरील अध्ययन प्रक्रियेसाठी एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तकांची योजना प्रस्तावित होती.

मातृभाषेतून अध्ययन-अध्यापनाची प्रक्रिया पार पडताना विद्यार्थ्यांना पाठ्यपुस्तकातील समाविष्ट आशयाचा खूप उपयोग होतो. भाषा व भाषेतर विषयांमधील प्रत्येक विषयाची कौशल्ये ही वेगवेगळी आणि वैशिष्ट्यपूर्ण अशी आहेत. गणित आणि विज्ञान हे विषय शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन व्यवहारात नेहमी अनेक इंग्रजी शब्दांचा वापर होत असल्याचे दिसून येते. जसे इतरांशी बोलताना, संवाद साधताना आपण अनेकदा मराठी शब्दांऐवजी इंग्रजी शब्द वापरतो. प्राथमिक स्तरावर अभ्यासले जाणारे गणित आणि विज्ञान हे विषय पुढील शैक्षणिक स्तरावर म्हणजेच उच्च प्राथमिक ते उच्च माध्यमिक स्तरावर इंग्रजीमध्ये अभ्यासले जातात. या विषयांमधील अभ्यास अहवाल, संशोधने आणि संदर्भ इंग्रजी भाषेत मांडलेले असतात. उच्च शिक्षणाचा विचार करता राष्ट्रीय तसेच आंतरराष्ट्रीय स्तरावर हे विषय इंग्रजीमध्येच अभ्यासावे लागतात. प्राथमिक स्तरावर प्रामुख्याने मराठीत माध्यमात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना गणित आणि विज्ञान या विषयातील विविध संकल्पना, संबोध हे मराठीतून शिकावे लागतात. त्यामुळे त्यांचे अध्ययन होत असताना जर विद्यार्थ्यांना गणितीय आणि वैज्ञानिक संकल्पनांचे अर्थ जर इंग्रजीतून कळाले आणि त्याविषयी शिक्षकांनी अध्यापन करताना थोडे स्पष्टीकरण केले तर विद्यार्थ्यांचे अध्ययन सहज-सोपे होईल. या विचार प्रवाहातून प्राथमिक स्तरावरील पाठ्यपुस्तकांचे द्विभाषिकरण करण्याचा निर्णय शासन स्तरावर प्रस्तावित होता. या दृष्टीने राज्यातील सर्व शाळांमधून इयत्ता पहिलीपासून टप्याटप्याने “एकात्मिक व द्विभाषिक शिक्षण” देण्याचे शासनाने ठरविले आहे सन २०२०-२१ मध्ये इयत्ता पहिलीसाठी राज्यातील आदर्श शाळांमध्ये प्रायोगिक तत्त्वावर याबाबत यशस्वी अंमलबजावणी करण्यात आली आहे. ही बाब विचारात घेऊन राज्यातील सर्व शाळांमध्ये टप्याटप्याने एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तके उपलब्ध करून देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

राज्यातील सर्व प्राथमिक शाळांमधील मराठी आणि उर्दू माध्यमातून शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक वर्ष सन २०२२-२३ पासून टप्याटप्याने एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तकांना मराठी व उर्दू माध्यमातून एकात्मिक व द्विभाषिक तसेच सेमी इंग्रजी पाठ्यपुस्तकांना मान्यता देण्यात येत आहे. याबाबतची अंमलबजावणी पुढीलप्रमाणे करण्यात यावी.

एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तकांची अंमलबजावणी :-

शैक्षणिक वर्ष	इयत्ता	तपशील
२०२२-२३	पहिली	राज्यातील मराठी व उर्दू माध्यमाच्या सर्व शाळांकरिता
	दुसरी	राज्यातील फक्त मराठी माध्यमाच्या आदर्श शाळांमध्ये पथदर्शी स्वरूपात
२०२३-२४	पहिली व दुसरी	राज्यातील मराठी व उर्दू माध्यमाच्या सर्व शाळांकरिता
	तिसरी	राज्यातील फक्त मराठी माध्यमाच्या आदर्श शाळांमध्ये पथदर्शी स्वरूपात
२०२४-२५	पहिली, दुसरी व तिसरी	राज्यातील मराठी व उर्दू माध्यमाच्या सर्व शाळांकरिता
	चौथी	राज्यातील फक्त मराठी माध्यमाच्या आदर्श शाळांमध्ये पथदर्शी स्वरूपात
२०२५-२६	पहिली, दुसरी, तिसरी व चौथी	राज्यातील मराठी व उर्दू माध्यमाच्या सर्व शाळांकरिता
	पाचवी	राज्यातील फक्त मराठी माध्यमाच्या आदर्श शाळांमध्ये पथदर्शी स्वरूपात
२०२६-२७	पहिली, दुसरी, तिसरी, चौथी व पाचवी	राज्यातील मराठी व उर्दू माध्यमाच्या सर्व शाळांकरिता

वेळोवेळी सदर धोरणाचा आढावा घेण्यात येऊन याबाबत पुढील टप्पे ठरविण्यात येतील. तसेच, इतर माध्यमातून एकात्मिक व द्विभाषिक पाठ्यपुस्तकांची मागणी झाल्यास त्या-त्या माध्यमातून सदर पाठ्यपुस्तके महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे (बालभारती) कडून उपलब्ध करून देण्यात येतील.

विषयतज्ञांशी सल्लामसलत करून एकात्मिक व द्विभाषिक पुस्तकांचा अभ्यासक्रम तयार करण्याची जबाबदारी राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र राज्य (SCERT) व त्यावर आधारीत पाठ्यपुस्तके तयार करण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे (बालभारती) यांची राहिल. सदर पुस्तके समग्र शिक्षा अंतर्गत सर्व पात्र शाळांना वितरीत होतील. तसेच समग्र शिक्षा योजनेतर्गत समाविष्ट नसलेल्या शाळांमधील विद्यार्थ्यांना सदर पाठ्यपुस्तके बालभारतीमार्फत बाजारात खुल्या विक्रीकरिता उपलब्ध करून देण्यात येतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२०६२३१६५६४९४७२९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रविण मुंढे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- २) मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव.
- ३) मा. उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव.

- ४) मा. सभापती व मा. उपसभापती, विधान परिषद, विधान भवन, मुंबई.
- ५) मा. अध्यक्ष व मा. उपाध्यक्ष, विधान सभा, विधान भवन, मुंबई.
- ६) मा. मंत्री, (शालेय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव.
- ७) मा. राज्यमंत्री, (शालेय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव.
- ८) आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ९) राज्य प्रकल्प संचालक, महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, मुंबई.
- १०) संचालक, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, महाराष्ट्र, पुणे.
- ११) शिक्षण संचालक (माध्यमिक व उच्च माध्यमिक), शिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १२) शिक्षण संचालक (प्राथमिक), शिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १३) संचालक, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे (बालभारती)
- १४) सर्व विभागीय शिक्षण उपसंचालक.
- १५) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, सर्व
- १६) मुख्याधिकारी, नगरपालिका, सर्व
- १७) शिक्षणाधिकारी प्राथमिक/माध्यमिक (सर्व)
- १८) प्राचार्य, जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था (सर्व)
- १९) प्रशासन अधिकारी, महानगरपालिका (सर्व)
- २०) निवडनस्ती (कार्या.एसडी-६).